

/ПОВОДИ

УДК 050:34АНАЛИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ"1953/1960"

DOI: 10.51204/Anali_PFBU_23307A

Др Дејан ПОПОВИЋ*

Др Зоран С. МИРКОВИЋ**

ОСНИВАЊЕ И ПОЧЕЦИ ЧАСОПИСА АНАЛИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Након што му је 1946. године одузет *Архив за правне и друштвене науке*, Правни факултет Универзитета у Београду био је пуних седам година без свог часописа у коме би наставници и асистенти имали прилику да објављују своје научне и стручне радове. У то време се родила идеја о покретању новог факултетског часописа – *Анала Правног факултета у Београду*. Следи укратко испричана историја његовог настанка.¹

На седници Савета Правног факултета одржаној 1. јула 1948. године, под тачком четири дневног реда – извршење плана рада за 1948. годину, професор Јован Ђорђевић и доцент Радомир Лукић су указали

---

* Професор емеритус, Универзитет у Београду, Србија, dejan.popovic@ius.bg.ac.rs.

** Редовни професор, Универзитет у Београду – Правни факултет, Србија, zoranm@ius.bg.ac.rs.

¹ Видети и: Марковић, Ратко. 1–3/1991. Повест факултетског часописа. *Анали Правног факултета у Београду*: 1–9.

да није ни започет рад на зборнику научних радова наставника Правног факултета. Претходно је био изабран Одбор за зборник, који је сада био позван да се активира и „да се испуни ова колективна обавеза у одређеном року“.² Вреди забележити да је те године објављен први број *Zbornika Pravnog fakulteta u Zagrebu*, што је могуће био додатни подстицај да се чланови Одбора подсети дужности која им је поверена.

То питање је, међутим, поново покренуто тек на седници Савета Правног факултета одржаној 20. новембра 1951. године. Тада је био разматран извештај Одбора за издавање зборника научних радова наставника Правног факултета. Тај извештај је поднео продекан Р. Лукић, у међувремену унапређен у звање ванредног професора. Према његовом мишљењу, зборник не би требало издавати јер радови нису на оном нивоу који би Факултет „могао и требало да да“. Поменуто је и да постоје материјалне тешкоће за његово издавање. Потом је узео реч професор Борислав Благојевић, који је изнео став да би, уместо поменутог зборника, Правном факултету требало вратити часопис *Архив за правне и друштвене науке* јер га је Удружење правника без икаквог основа узело од Факултета. Предложио је да Савет донесе одлуку о враћању Архива. Декан Михаило Константиновић је расправу о том питању одгодио за неку од наредних седница.³

Расправа о враћању часописа *Архив за правне и друштвене науке* Правном факултету вођена је на седници Савета одржаној 29. децембра 1951. године. Декан М. Константиновић је рекао да извештај Одбора за издавање зборника „обухвата два питања: 1) питање издавања зборника Правног факултета и 2) издавање једне периодичне публикације од стране Факултета у вези са предлогом проф. Благојевића о враћању 'Архива за правне и друштвене науке' под окриље Факултета“. Најпре је Р. Лукић изнео став Одбора за издавање зборника да се прикупљени материјал, ако не може да се објави зборник, „изда као нека повремена публикација“. Б. Благојевић је поновио свој предлог за преузимање *Архива за правне и друштвене науке* и рекао да за то постоје „и лични и материјални услови“. После дуже дискусије у којој је нарочито

² Архив Правног факултета, *Записник са седнице Савета Правног факултета у Београду у школској 1947–48*, Записник са седнице од 1. јула 1948. године.

³ АПФ, *Записник са седнице Савета Правног факултета у Београду у школској 1951–52*, Записник са седнице од 20. новембра 1951. године.

наглашена потреба да се ступи у контакт с Удружењем правника ФНРЈ у вези са тим питањем, Савет је одлучио да се дискусија о овој тачки настави на идућој седници.⁴

На седници Савета од 3. јануара 1952. године декан је отворио дискусију о тој тачки дневног реда резимирајући садржај дискусије са претходне седнице. Душан Јевтић, ванредни професор, указао је на потребу да факултетски часопис постоји како би наставници и асистенти имали могућност да објављују своје радове. Ј. Ђорђевић је сматрао да није битно име часописа него хоће ли се издавати. Б. Благојевић је, као иницијатор враћања *Архива за правне и друштвене науке*, изнео следеће чињенице: „'Архив' је после ослобођења покренут као заједнички орган Правног факултета и правничке организације која се тада стварала у нашој земљи. Уредништво се образовало путем заједничког делегирања. Факултет ни једног тренутка није мислио да уступи 'Архив' него је неколико пута напомињано да је 'Архив' орган Факултета. И у првом броју 'Архива' који је изашао после рата наглашено је да је то наставак ранијег часописа, па је и нумерација наставак раније. Факултет је мислио да ће примањем помоћи од стране других учинити услугу нашој земљи а не да се тиме одриче свог часописа.“ Те знамените речи професора Благојевића пуна су истина о отимању *Архива за правне и друштвене науке* од Удружења правника ФНРЈ; такав статус *Архива* остао је непромењен до данашњег дана.

Хонорарни ванредни професор Леон Гершковић, истакнути функционер нове власти, указао је да у погледу враћања *Архива* постоје „извесни формални елементи“ (sic), да је *Архив* постао општејугословенски часопис и да би враћање Правном факултету „значило корак уназад“. Он је сматрао „да нема реалне могућности за издавање два правна часописа у Београду“. Л. Гершковић, који је вољом Партије дошао на Правни факултет у Београду, очигледно није имао слуха за традицију, органе и тела Факултета. Доцент Андрија Гамс је подсетио да је пре рата постојало више правних часописа у Београду и да је и „сада могуће издавати два и више часописа“. Сматрао је да околност да ће часопис бити орган Факултета не значи да неће имати југословенски карактер. Р. Лукић се вратио предлогу са претходне седнице да треба образовати један одбор који би испитао могућности издавања једне публикације. Доцент Михаило Јездич је био за то да се питање објављивања прикупљеног материјала раздвоји од питања враћања *Архива*. Сличног је мишљења био и професор Нико-

4 АПФ, *Записник са седнице Савета Правног факултета у Београду у школској 1951–52*, Записник са седнице од 29. децембра 1951. године.

ла Стјепановић, који је сматрао да питање преузимања *Архива* не може решити сâм Факултет. Л. Гершковић и Ј. Ђорђевић су истакли тешкоће које постоје у вези са издавањем једног часописа. Та двојица професора, по свему што су рекли, нису били склони враћању *Архива* под окриље Правног факултета. Ј. Ђорђевић је био и главни и одговорни уредник *Архива за правне и друштвене науке*, што је и остао до смрти.

На крају је проф. Б. Благојевић, пошто његов предлог није подржан, повукао предлог о преузимању *Архива за правне и друштвене науке*. Нажалост, ни упорност ни аргументација професора Благојевића, која је била неупитна и неспорна, нису помогле да се *Архив* врати своме оснивачу – Правном факултету. Спољне силе, оличене у Удружењу правника ФНРЈ, које је формирано да би држало под државно-партијском контролом веома важну правничку професију, биле су јаче од Правног факултета и његових професора, нарочито предатних, на које се, по правилу, гледало са неповерењем.

Закључујући расправу, декан М. Константиновић је предложио, а Савет усвојио, да се образује један одбор „који би испитао све могућности за издавање једне периодичне публикације од стране факултета“. У Одбор су ушли редовни професор Милош Радојковић, ванредни професор Душан Јевтић, доценти Драгослав Јанковић, Драгомир Стојчевић и Андрија Гамс и асистент Драгослав Аврамовић.⁵

На седници Савета Правног факултета одржаној 18. децембра 1952. године, под тачком пет дневног реда, разматрано је питање покретања факултетског часописа. Прочитан је Извештај Комисије (Одбора) за часопис Правног факултета који је садржао предлоге о покретању часописа. После дуже дискусије, у којој су учествовали професори М. Константиновић, Ј. Ђорђевић, М. Радојковић и М. Жујовић и доценти Д. Стојчевић, М. Јездич, А. Гамс и Д. Јанковић, Савет је донео следеће закључке:

- „1) Потребно је почети са издавањем факултетског часописа у току 1953. године.
- 2) Треба предузети све мере да се обезбеде потребна материјална средства за издавање овог часописа. У вези са овим редакциони одбор ће израдити потребне калкулације.
- 3) Часопис ће излазити три-четири пута годишње, и то на седам-осам штампаних табака.

---

⁵ АПФ, *Записник са седнице Савета Правног факултета у Београду у школској 1951–52*, Записник са седнице од 3. јануара 1952. године.

- 4) Питање назива часописа биће касније дискутовано и о томе донета одлука.“
- 5) У редакциони одбор часописа изабрани су професори М. Константиновић, Ј. Ловчевић, М. Радојковић, Б. Благојевић и Р. Лукић, доценти Д. Јанковић и А. Гамс и хонорарни доцент Н. Срзентић. За секретара је изабран асистент Д. Аврамовић.
- 6) О евентуалном ангажовању једног хонорарног службеника за потребе обављања послова у вези са часописом требало је да буде накнадно одлучено.
- 7) Предвиђено је да „аутори чланака, чланови редакције и други послови око уређивања часописа буду хонорисани“.⁶

На седници Савета Правног факултета од 16. јануара 1953. године, приликом примања записника са претходне седнице одржане 18. децембра 1952. године, у вези са тачком пет дневног реда, проф. Б. Благојевић је изјавио да на последњој седници није могао да остане до краја и зато није могао да изрази неслагање са својим избором за члана редакционог одбора факултетског часописа. Због тога је замолио Савет да буде ослобођен тог чланства. Као главни разлог он је навео да је увек сматрао и да и даље сматра да часопис Правног факултета треба да носи име које је увек носио – *Архив за правне и друштвене науке*. Пошто је било неизвесно да ће часопис моћи да излази са тим именом, он је сматрао да не може да учествује у раду редакционог одбора тог часописа. Осим главног разлога, навео је и неколико мање важних: да је превише заузет, да се не слаже да часопис излази три-четири пута годишње него сматра да треба да излази сваког месеца и најзад да у редакционом одбору свакако треба да буде проф. Ј. Ђорђевић. После краће дискусије, Савет је уважио молбу проф. Б. Благојевића да се ослободи чланства у редакционом одбору Правног факултета.⁷

Коначно, главни и одговорни уредник часописа био је проф. Михаило Константиновић, а чланови редакције редовни професори Јован Ловчевић и Милош Радојковић, ванредни професор Радомир Лукић, доценти Драгослав Јанковић и Андрија Гамс, хонорарни доцент Никола Срзентић и асистент Драгослав Аврамовић. Усмено факултетско предање казује да је проф. Константиновић наденуо часопису и име

⁶ АПФ, *Записник са седнице Савета Правног факултета у Београду у школској 1952–53*, Записник са седнице од 18. децембра 1952. године.

⁷ АПФ, *Записник са седнице Савета Правног факултета у Београду у школској 1952–53*, Записник са седнице од 16. јануара 1953. године.

– *Анали Правног факултета у Београду*. Име, често и непретенциозно, имало је да укаже да се у часопису бележе постигнућа из науке, струке и наставе на Правном факултету у Београду, у земљи, али и шире. Следећи најбоље традиције *Архива*, и *Анали* су били и остали „часопис за правне и друштвене науке“.

У поменутом саставу редакција је радила 1953. године. Од првог броја 1954. па до првог броја (број 1–2) 1960. године састав редакције је измењен само утолико што су уместо Драгослава Аврамовића у редакцију ушли асистенти Драгаш Денковић и Владан Станковић.

У импресуму су били дати садржај часописа, састав уређивачког одбора, а на задњој корици порука претплатницима. На унутрашњем делу задњих корица првог броја *Анала* било је записано: „Независно од воље редакције овај број излази са задоцњењем од месец дана. Редакција се нада да ће сва четири броја предвиђена за ову годину изаћи до краја децембра.“ Ово је редак пример одговорности чланова редакције према преузетим обавезама.

Рубрике су биле: чланци, дискусије, прилози, међународни преглед (повремена рубрика), судска пракса, прикази, преглед часописа, белешке, *in memoriam* и примљене књиге.

У првом броју *Анала* чланке су објавили: Милан Бартош „Право Уједињених нација“, Борислав Т. Благојевић „Упоредно право – метод или наука“, Андрија Гамс „Својина и имовина“, Мехмед Беговић „Утврђивање очинства према члану 26 Закона о односима између родитеља и деце“ и Драгомир Стојчевић „*Exheredatio sui* у првобитном римском праву“.

У рубрици „Дискусија“ Михаило Ступар се бавио питањем органа старатељства. За рубрику „Судска пракса“ прилоге су дали Михаило Јездић, Владимир Капор, Живомир Ђорђевић, Павле Димитријевић и Драгаш Ђ. Денковић. Боривоје Познић, Војислав Симовић, Љубица Кандић, Пава Константиновић, Велимир Васић и Предраг Михаиловић приказали су четири стране и две домаће (југословенске) књиге.

У рубрици „Преглед часописа“ Смиља Аврамов је написала редове о *The American Journal of International Law*, Драгослав Аврамовић о *Economic Journal*, Јован Ловчевић о *Finanzarchiv* и Милан Жујовић о *Revue d'Economie Politique*.

У првом броју *Анала* из 1953. године написани су *in memoriae* за преминуле професоре од почетка Другог светског рата до тог времена. То су били професори: Михаило Илић и Ђорђе Тасић, које је уморио Гестапо на Бањици 1944, односно 1943. године, Божидар В. Марковић,

који је преминуо 1946. године, Љубомир Дуканац, који се упокојио после дуге и тешке болести 1949. године, те Драгољуб Аранђеловић, Реља Поповић и Милан Тодоровић, који су преминули 1950. године. Није било текста о Илији Пржићу, кога су стрељале нове власти одмах по ослобођењу Београда у јесен 1944. године.

У рубрици „Белешке“ написано је о докторским испитима на Факултету, раду Катедре за грађанско право са међународним приватним правом, раду Општег семинара за историју државе и права и припремама за Пету интерфакултетску конференцију правних факултета Југославије. То су сведочанства о активном академском животу на Правном факултету у Београду.

Од 1953. до краја 1960. године изашло је укупно 28 свезака *Анала*,⁸ при чему су сваке године номинално објављивана по четири броја. Редакција је настојала да објављује првенствено чланке о актуелним питањима домаћег позитивног права, да у часопису добију место теоријска питања домаћег савременог права и анализа судске праксе, али су исто тако објављивани чланци из разних области правних и друштвених наука. Редакција је често тражила од појединих аутора да специјално за *Анале* обраде одређена актуелна и најзначајнија питања.

Осим професора и асистената са Правног факултета, допринос часопису су давали бројни други правници-теоретичари са других правних факултета и института и правници-практичари (судије, јавни тужиоци, високи државни чиновници, адвокати и други).

У буџету Факултета предвиђана су средства за рад *Анала*. Тако је за 1954. годину часопису буџетом укупно одобрено 1.402,261 динара, да би због повећања цене хартије и графичких услуга тај износ за 1955. годину порастао на 2.200,000. Од претплате и продатих бројева преко књижара 1955. године приходовано је око пола милиона динара, следеће године је тај износ нешто опао.

Администрација часописа је вршила размену са страним и домаћим часописима. Та размена је стално повећавана. У 1956. години извршена је размена са 96 часописа, од чега 28 домаћих и 68 страних часописа. Часописи добијени разменом предавани су факултетској Библиотеци, чиме су смањивани издаци Факултета за набавку часописа.⁹

⁸ Године 1953. изашле су три свеске (бр. 1, 2 и 3–4). Од 1954. до 1958. сваке године су излазиле по четири свеске, 1959. три (бр. 1, 2 и 3–4), а 1960. године две (бр. 1–2 и 3–4).

⁹ АПФ, *Извештај о раду Правног факултета у Београду школске 1954/55, 1955/56 и 1956/57 године*, 28–29.

На седници Факултетске управе од 17. марта 1955. године одлучено је да се о извештају о раду *Анала* дискутује на Секцији Правног факултета Удружења универзитетских наставника, а не на Факултетској управи.¹⁰

У првом Статуту Правног факултета из 1956. године, у члану 121, прописано је: „Факултет издаје свој часопис 'Анали Правног факултета'. Часопис уређује уредник са уређивачким одбором, које бира Управа. Уређивачки одбор је дужан да крајем сваке школске године поднесе извештај Факултетској управи.“ Иста одредба је поновљена и у члану 113. Статута из 1959, члану 238. из 1961. и члану 192. из 1967. године.¹¹ Према одредбама Статута из 1967. године, часопис *Анали* је постао део Центра за документацију и публикације.

На седници Факултетске управе од 5. маја 1958. године проф. Ј. Ловчевић је у име редакције *Анала* изнео мишљење да су „ауторски хонорари који се исплаћују за објављене написе исувише ниски“. После краће дискусије Факултетска управа је донела одлуку о повећању хонорара за текстове објављене у *Аналима* од 1. јануара 1958. године, и то за чланке 12.000–14.000 динара, дискусије 12.000, прилоге 6.000–9.000, судску праксу 12.000–14.000, приказе књига 9.000–12.000, преглед часописа 9.000–12.000 и белешке 6.000–9.000 динара. За рубрике за које је био предвиђен ауторски хонорар од минимума до максимума, висину хонорара је одређивао главни уредник. Истовремено, главном уреднику је повећан хонорар на 20.000, а секретарима на 10.000 динара, по издатом броју.¹²

На седници Факултетске управе, од 19. септембра 1960. године, разматрана је молба проф. Константиновића да буде ослобођен дужности главног и одговорног уредника часописа *Анали*. У Записнику са следеће седнице Факултетске управе од 28. септембра 1960. године стоји: „На предлог декана Факултета и дискусије Факултетска управа је одлучила да прихвати оставку др М. Константиновића на дужности главног и одговорног уредника 'Анала', а да питање избора новог одбора и уредника одложи за једну од наредних седница и да се претходно проучи могућност проширене издавачке активности Факултета. Овом приликом др Ј. Ђорђевић (нови декан – *аутори*) захвалио се др М. Константиновићу да је својим радом успео да 'Анале' дигне на

¹⁰ АПФ, *Записник са седнице Савета Правног факултета у Београду у школској 1954–55*, Записник са седнице Факултетске управе од 17. марта 1955. године.

¹¹ Статут Правног факултета, 1956, 27; 1959, 29; 1961, 44; 1967, 47.

¹² АПФ, *Записник са седнице Факултетске управе Правног факултета у Београду у школској 1957–58*, Записник са седнице од 5. маја 1958. године.

висок ниво, да су 'Анали' један од најбоље уређених наших часописа и изразио своје жаљење због његовог одласка са ове дужности.¹³ Број 1–2/1960. последњи је број *Анала* који је изашао под уредничком палицом професора Константиновића. Од следећег броја (3–4/1960) часопис је уређивао хонорарни редовни професор Милан Бартош.

Михаило Константиновић (1897–1982), вршећи дужност првог главног и одговорног уредника *Анала* седам година, оставио је неизбрисив траг и у концепцији и у стилу уређивања факултетског часописа. Отуда се *hotpage*-у који му је часопис одао посвећујући му посебан број поводом стодвадесетпетогодишњице рођења крајем 2022. године додаје и овај прилог, који подсећа на оснивање и почетке објављивања *Анала Правног факултета у Београду*, важне догађаје у историји Установе, неодвојиве од личности и дела професора Константиновића.

---

¹³ АПФ, *Записник са седнице Факултетске управе Правног факултета у Београду 1959–60*, Записник са седница од 19. и 28. септембра 1960. године.